

3. Зелінська Н. Наукова рецензія у жанровій палітрі української публіцистики XIX — поч. XX ст.: проблематика, структура, особливості викладу / Надія Зелінська // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — Вип. 12. — Львів, 2004. — С. 133—149.
4. Іванова О. А. Сад літератури в журнальній оптиці сучасності : Медіакомунікації з, для і про літературу : [монографія] / Олена Іванова. — Одеса : Астропринт, 2009. — 368 с.
5. Корнєва Н. А. Рецензія в сучасному науковому дискурсі: семантико-композиційний та комунікативно-прагматичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Корнєва Наталя Анатоліївна. — Київ, 2010. — 21 с.
6. Левчук І. Сучасна літературознавча рецензія: стереотип чи руйнування традиції / І. Левчук // Теле- та радіожурналістика : зб. наук. праць. — Вип. 9, ч. 1. — Львів, 2010. — С. 202—208.
7. Ляпунова В. Г. A book about books. Композиция и язык научных рецензий / Ляпунова В. Г., Мешков О. Д., Терехова Е. В. — М. : Наука, 1990. — 143 с.
8. Ляшенко Т. С. Структурно-композиційні, лінгвостилістичні та прагматичні особливості тексту мистецтвознавчої рецензії (на матеріалі німецьких газет) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Ляшенко Тетяна Степанівна. — Львів, 2004. — 19 с.
9. Риторические основы журналистики. Работа над жанрами журналистики : уч. пособ. / Смелькова З. С., Ассуирова Л. В., Савова М. Р., Сальникова О. А. — М. : Флинта : Наука, 2003 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://evartist.narod.ru/text3/84.htm>
10. Синдеева Т. И. Некоторые особенности композиционно-речевой организации жанра «научная рецензия» / Т. И. Синдеева // Функциональные стили и преподавание иностранных языков. — М. : Наука, 1982. — С. 27—42.
11. Троянская Е. С. Научное произведение в оценке автора рецензии / Е. С. Троянская // Научная литература : Язык, стиль, жанры. — М. : Наука, 1985. — С. 67—81.
12. Хабарова Н. А. Тексты аннотаций: прагмалингвистический подход : монография / Н. А. Хабарова. — Днепропетровск : Пороги, 2012. — 160 с.
13. Яворська С. М. Рецензія як тип тексту (на матеріалі англomовної рецензії) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Яворська Світлана Михайлівна. — Львів, 2000. — 20 с.

УДК 811.161.2'42:070

К. В. Коротич

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Мовні способи дискредитації релігії в радянському дискурсі (на матеріалі української преси 20–30-х років XX століття)

Коротич К. В. Мовні способи дискредитації релігії в радянському дискурсі (на матеріалі української преси 20–30-х років XX століття). У статті на матеріалі журналу «Безвірник» 1920–1930-х рр. виділено й схарактеризовано основні зміни в лінгвальній репрезентації концепту РЕЛІГІЯ та проаналізовано характерні мовленнєві засоби та прийоми реалізації стратегії дискредитації релігії. Це негативнооцінна метафора, розширення асоціативного поля концепту РЕЛІГІЯ, наведення нових асоціативних зв'язків, зміна референції, значення лексем, оцінки, конотативного забарвлення, а також коментоване цитування, контекстуальна антонімія, невігідне порівняння, використання переорієнтованих висловів із дискурсу ідеологічного супротивника, радянізмів та іронії.

Ключові слова: *дискурс української радянської преси, комунікативна стратегія дискредитації, концепт, метафора, негативна оцінка.*

© Коротич К. В., 2012

Коротич Е. В. Языковые способы дискредитации религии в советском дискурсе (на материале украинской прессы 20–30-х годов XX столетия). В статье на материале журнала «Безбожник» 1920–1930-х гг. выделены и охарактеризованы основные изменения в лингвальной репрезентации концепта РЕЛИГИЯ и проанализированы характерные речевые средства и приемы реализации стратегии дискредитации религии. Это негативнооценочная метафора, расширение ассоциативного поля концепта РЕЛИГИЯ, наведение новых ассоциативных связей, изменение референции, значения лексем, оценки, коннотативной окраски, а также комментированное цитирование, контекстуальная антонимия, невыгодное сравнение, использование переориентированных выражений из дискурса идеологического противника, советизмов и иронии.

Ключевые слова: дискурс украинской советской прессы, коммуникативная стратегия дискредитации, концепт, метафора, отрицательная оценка.

Korotych K. V. The Language Ways of the Discredit of Religion in the Soviet Discourse (on the Material of the Ukrainian Press 20–30th Years of the XXth Century). In the article the author allocated and characterized the main changes in the language presentation of a concept RELIGION and analysed characteristic speech means and receptions of the realization of the strategy of the discredit of the religion on the material of the magazine «Bezvirnyk» (atheist) of the 1920–1930th. It are a metaphor with negative estimate, expansion of an associative field of the concept RELIGION, arising of the new associative connections, change of the reference, word meanings, estimate, connotation colouring and the commented citation, contextual antonymy, unprofitable comparison, use of the reoriented expressions from the discourse of the ideological opponent, sovietisms and irony.

Key words: discourse of the Ukrainian Soviet press, communicative strategy of discredit, concept, metaphor, negative estimate.

В українській лінгвістиці конфесійну лексику розглядають із погляду її складу, структури, семантики (С. Бібла, Н. Пуряєва, С. Богдан, Н. Дзюбишина-Мельник, Г. Наконечна, І. Павлова, Н. Піддубна, П. Дудик, Г. Наконечна), виражальних можливостей, творення (П. Ковалів, Н. Бабич, Н. Бойко, К. Симонова, Г. Віняр, М. Лесів, С. Лук'янчук), історії, функціонування та нормативного слововживання (П. Ковалів, О. Горбач, В. Німчук, Н. Дзюбишина-Мельник, Г. Дидик-Меуш, Т. Коць, Н. Пуряєва, М. Лесюк, К. Симонова, В. Задорожний), перекладу (С. Лісняк, О. Кислюк, М. Кольбук, М. Ярмолук), взаємодії конфесійного стилю з іншими стилями (І. Огієнко, О. Тодор). На нашу думку, важливим і потрібним у пострадянський час є й вивчення тих змін, які відбувалися зі словами на позначення релігійних понять у тоталітарному дискурсі, адже, як слушно зауважує Л. Масенко стосовно дотичних до об'єкта нашого дослідження «репресованих» слів, ця проблема є «надзвичайно не досліджена, ба навіть не формалізована, а без урахування цього аспекту будь-які висновки, теоретичні обґрунтування розвитку лексику, відображення його у словниках тощо завжди буде неповним» [6:356].

У сучасному українському мовознавстві проблему втручання влади в конфесійну лексику розглянуто лише побіжно. Так, дослідники констатують розвиток конфесійного стилю зі здобуттям Україною незалежності [2; 3; 4], зауважуючи, що сучасна варіантність у конфесійному стилі виникла під впливом екстралінгвальних чинників, серед

яких і «заборони й обмеження віровчень у радянський час» [4:290]. Вияви процесу актуалізації деідеологізованих номінативних одиниць (зокрема, лексеми *Біблія*) в публіцистиці 1990-х рр. простежує Г. Мінчак [5:12]. В історичному дослідженні Л. Дудки названо методи, способи та прийоми, за допомогою яких в Україні здійснювали антирелігійну пропаганду протягом 1920–1940-х років [1]. Мета ж нашої роботи — виявити й описати зміни, які відбувалися в концепті РЕЛІГІЯ у 20–30-х рр. XX століття, та мовні способи дискредитації релігії в українській радянській пресі (на прикладі журналу «Безвірник» [Б], який мав антирелігійну спрямованість).

За нашими спостереженнями, під дією стратегії дискредитації мовний образ релігії в радянському дискурсі зазнає кардинальних змін. Вплив релігії на вірян характеризують за допомогою метафори омани, репрезентантами якої є лексеми з відповідною семантикою: *дурман, туман, чад* та їхні похідні («Я часто кажу матері, що вірити в бога¹ не треба, це затуманювання старих людей попами... Я торік і цього року часто говорив з батьками, що релігія задурманює трудящих» [Б. – 1935. – № 8. – С. 17]), а також метафори отрути («Попи та буржуа хотіли б утворити такі релігійні витвори мистецтва, що, як то кажуть, на смерть убивали б релігійною отрутою» [Б. – 1928. – № 15. – С. 9]). У радянському дискурсі релігію кон-

¹ Цитати наводимо відповідно до правопису й пунктуаційного оформлення оригіналу.

цептуалізують як наркотичну речовину, котра негативно впливає на свідомість і поведінку людини, притупляючи розумові здібності й позбавляючи свободи («З головою **задуреною** з дитинства **релігійною нісенітницею** вступає людина в життя і стає **слухняним невільник**ом церкви і тільки сувора правда життя, боротьба за своє існування поволі звільняють людський мозок від **релігійного дурману**» [Б. – 1926. – № 2. – С. 2]; «Нижче ми наводимо кілька фактів і документів, які наочно вказують, до якого стану **тупости і темряви** може довести людину віра в бога» [Б. – 1926. – № 3. – С. 8]; «До чого призводить **засліплення вірою**» [Б. – 1926. – № 3. – С. 8]; «Ця здібність народу **бачити крізь чадливий туман релігійної агітації і полуди справжні ікли** свого класового ворога – гідна захоплення й подиву» [Б. – 1928. – № 6–7. – С. 9]). У тогочасній пресі зафіксовано й перлокутивний ефект антирелігійної пропаганди, описаний цілком у руслі заданої концептуалізації («**Незабаром і перемоги добилися: відірвали від сектантів біднячку Пріську Степанову, залучили її до громадського життя. Після кількох щирих антирелігійних розмов з нею, вона на зборах безвірників заявила: – Тепер мені ніби полуда з очей спала. Як же вони підло дурають нас, ці “брати во христі”**» [Б. – 1935. – № 9. – С. 27]).

Віру в радянській пресі концептуалізовано і як залежність від наркотичної речовини, і як обмеження свободи, і як реальні путі, причому вірян метафорично інтерпретують як тяглових свійських тварин («**Всі релігії виховують людину в неволі, всі вони допомагають **пригнічувати** працюючих, всі вони для працюючих є наче **вудзечка, що нею намагаються загнудати** визискувачі за допомогою **духівництва****» [Б. – 1926. – № 2. – С. 10]; «**Старий побут у полоні в релігії**» [Б. – 1927. – № 12. – С. 3]).

Крім того, релігію в дискурсі української преси концептуалізують і як небезпечну рідку або застійну грузьку речовину («Для того, щоб зрозуміти, що релігія **стоїть на шляху до оновлення, оздоровлення побуту, слід насамперед пригадати, в якій мірі був **просякнутий релігією** старий побут...**» [Б. – 1927. – № 12. – С. 3]), для чого, зокрема, послуговуються метафорою болота («**Вирвали трудящих селян з **сектантського багна****» [Б. – 1935. – № 8. – С. 39]). До того ж, лексеми із семантичними компонентами 'застій', 'нерухомість', 'незмінність' можуть функціонувати

як негативнооцінний компонент антитези, що реалізує актуальну для радянської мовної картини світу (МКС) опозицію *рух, розвиток / стає, незмінне*, застосовувану й для дискредитації релігії («**Релігійний світогляд є світоглядом **застою і нерухомості**; дух руху вперед, дух розвитку йому є зовсім чужий**» [Б. – 1927. – № 12. – С. 7]).

У радянському дискурсі церкву для позбавлення її авторитету й святості уподібнюють до несумісних сфер, застосовуючи метафори розважального видовища й комерції («**Церква з її різноманітними течіями **стає схожою на цирк. Майданний, ярмарковий цирк. По селах поти, в одстоюванні кожний своєї течії, викидають безліч **сміхотворних номерів**, силкуючись будь-як **принадити** більше до свого “престола **копілки**” темних вірних**» [Б. – 1928. – № 4. – С. 52]; «**Фірма “Бог-отець, син і компанія”**» [Б. – 1927. – № 12. – С. 37]).**

Служителів культу номінували за допомогою фітоморфної метафори, яка була репрезентантом однієї з провідних, за нашими спостереженнями, опозицій радянської МКС – *розквіт / умирання* («...**представники церкви православної, яка **розкладається і трухлявіє на корню****» [Б. – 1926. – № 3. – С. 8]; «**Ні, мабуть коли **дерево загине з коріння**** [про священників – К.К.], не варт його поливати та підживлювати: краще зрубати його геть» [Б. – 1926. – № 3. – С. 11]). Іншими поширеними засобами характеризування священників та проповідників у радянському дискурсі були метафора обману, репрезентанти якої містили негативнооцінний семантичний компонент 'негативні якості', 'небезпека', 'злочин', 'удаваність' («...**цілу низку інших, іноді **дуже хитрих**, але завжди незмінно **безсоромних, нахабних, шахрайських фокусів, розрахованих на найефективніше **задурювання** народних мас, на зміцнення в них сліпої віри в церкву...****» [Б. – 1935. – № 10. – С. 10]; «**Хитро підтасованими біблійсько-євангельськими текстами і **показною побожністю, ці **пройдисвіти обплутують** “віруючих” путами своїх вигадок****» [Б. – 1926. – № 3. – С. 8]), та метафора хвороби («**Але сектантські проповідники – ці **болячки сучасності** – **узаражнюють** темних людей **зненавистю до наших нових днів****» [Б. – 1926. – № 3. – С. 8]).

На позначення стану віри й церкви в дискурсі влади фіксуємо метафори нестабільності («**Грунт **хитається**** [заголовок – К. К.]. **Хитається ґрунт під православною церквою**

та вірою в оманливого бога» [Б. – 1928. – № 4. – С. 52]), руйнування, занепаду («*Дереться нешвена риза христова, підупадає віра християнська...*» [Б. – 1926. – № 3. – С. 11]), смерті («*Великдень умирає*» [Б. – 1930. – № 10. – С. 38]), які можуть поєднуватися з уособленням чи посилюватись іронією.

У тогочасній пресі з маніпулятивною метою розширено асоціативне поле концепту РЕЛІГІЯ, його маніфестують ті ж мовні засоби, що й концепт АЛКОГОЛЬ. Початок цьому зближенню, очевидно, поклав прецедентний ленінський текст, який містив невідгдане порівняння релігії з горілкою («*“Релігія наче духовна сивуха в якій невідьники капіталу топлять свій людський образ”* – сказав Ленін і це дійсно правильно відносно кожної віри...» [Б. – 1926. – № 3. – С. 10]). Порівняння В. Леніна було розвинуто в численних контекстах, де релігія та алкоголь уже ототожнювалися й були пов'язані міцними асоціативними та синтаксичними зв'язками («...Думки, відбиті в таких прислів'ях, що є добром народніх мас, доводять, як глибоко могли викривляти громадську свідомість цих **дві отрути: релігія й горілка**» [Б. – 1928. – № 4. – С. 16]; «...селянство тисячами йшло до монастиря **топити в релігійній сивусі своє горе і злидні**» [Б. – 1935. – № 9. – С. 19]; «Найбільше шкоди завдає виробництву та гальмує підвищення продуктивності праці **п'янство, алкоголь, що становить собою невід'ємну частину всіх і всіляких релігійних свят**. А релігія ж з її численними святами та обрядами – це ж **прекрасний ґрунт для розквіту п'янства** серед населення, для свого роду культу горілки. ...П'яний побут, п'яні свята нашого часу – це в основі релігійний побут, це рештки дикунства минулих часів. Його треба розглядати як свого роду анахронізм» [Б. – 1928. – № 14. – С. 4]). Таким чином, з погляду радянської ідеології, релігія має залишитися в минулому як старе, непотрібне, поступаючись новому й важливому, у чому покликані переконати негативнооцінені лексеми *пережиток, анахронізм, дикунство* з відповідною семантикою, а також знижені метафори, що уподібнюють вірян до непотребу, того, чого слід позбутися («...переможна хода соціалістичного будівництва **геть змете сектантське сміття**» [Б. – 1930. – № 10. – С. 31]). Отже, як бачимо, головним і найпотужнішим засобом, який реалізував на мовному рівні стратегію дискредитації релігії в радянському дискурсі, була не-

гативнооцінна метафора, котра репрезентувала характерні для радянської ідеологізованої картини світу опозиції.

Іншим поширеним мовним засобом, що втілював стратегію дискредитації релігії, є зміна значення лексем, їх оцінки, конотації, референції та ін. Так, слова, які мають у конфесійному стилі високе стилістичне забарвлення й позитивну оцінку, часто вживалися в дискурсі тогочасної радянської преси з полярною оцінкою й у лапках, що графічно маркують іронію («*Сучасні наукові дослідження дають повну можливість простежити всю картину виникнення Києво-печерських підземних вулиць і всю їх історію від початку і до наших днів. Цілком з'ясовані і всі “чудеса”, які ще 18 років тому викликали побожний страх у десятків тисяч прочан*» [Б. – 1935. – № 10. – С. 10]).

Зміна конотативного забарвлення лексем, що описують сферу релігійного культу, виявляється у використанні демінутивів від назв релігійних понять, де зменшувальні суфікси є засобом надання іронічного забарвлення («...попівщина вживає всіх зусиль, щоб відвернути масу від повсякденної роботи над будівництвом соціалізму, закликаючи звернутися до “**боженьки**”, що, мовляв, тільки за гарячі молитви може дати “**спокій і царство небесне**”» [Б. – 1928. – № 14. – С. 27]). Мовний образ Бога в антирелігійному дискурсі твориться й негативнооцінними засобами з протилежним до попереднього конотативним забарвленням збільшення й згрубілості («Для бідного беззахисного люду він лише **страховище**, якого треба боятися, бо воно це божественне **страховище** зле і **люто мстить** за кожну найменшу провину. “Бог **гріхом карає**”, каже народня примовка, а **карає** він, посилаючи на людей **нещастя, горе...** Словом, бог тут **скидається** в уяві людей на нашого колишнього **царя самодержця**: за найменший непослух він, **як** якийсь космічний **жандар, тероризує** людей, **заякує** їх...» [Б. – 1928. – № 6–7. – С. 9]), котрі могли посилюватися, як у поданому контексті, невідгданими порівняннями, актуалізацією *сестрах*, *покарання*, а також зміщенням божественного в площину людського, оскільки Господь набував у радянському трактуванні непривабливих людських рис, чим ідеологи й реалізували тактики відрази та відстрашування від релігії.

У радянській пресі для негативної номінації священників застосовують також висло-

ви з релігійного дискурсу зі зміненою референцією («Так і поти наші вчать про диявола – “князя тьми”, що його бог скидає в “преісподню”. А по нашому, по-безвірницькому, оті поти й є “князі тьми”, що запаморочують людям розум, навчаючи тепер вірити так як наші предки, невчені дикуни, вірили» [Б. – 1925. – № 1. – С. 2]). Мовне оформлення цього типового для радянської пропаганди вислову реалізує важливі для антирелігійного дискурсу опозиції *світло / темрява*, *ясний / незрозумілий*, *дикунське минуле / цивілізоване сучасне*, *наука / релігія*, *факт / вигадка*.

У контексті «Сюди на Покрову з'їхалося чимало попів. Відслужили урочисту службу, а потім засіли пиячити. П'янство закінчилось бійкою й хуліганством. Попи чубили один одного в дворі, а селяни... дивилися на **преподобні діла їхні**» [Б. – 1928. – № 14. – С. 30] вислів із релігійного дискурсу *преподобні діла їхні* з урочистим стилістичним забарвленням позначає низьке й земне.

Поширеним прийомом антирелігійної пропаганди було й коментоване цитування, яке полягало в заміні змісту висловів із релігійного дискурсу потрібним агітаторам, що часто здійснювалося за допомогою сполучників *тобто*, *цебто* («1922 року поряд з 5 церквами в Лютенці заснувалося сектантське кубло. Колишні петлюрівські бандити..., прибравши слейного, смиренницького виду, ретельно почали проповідувати “братство во христі”, “непротівлення злу”, **тобто куркульській кабалі**, відмежування “праведних” від “грішних”, **тобто задурених релігією від класово свідомої частини населення**» [Б. – 1935. – № 9. – С. 25]). Тут маємо цікаву реалізацію потрібного антирелігійній пропаганді тлумачення опозиції релігійної МКС *праведний / грішний* через опозицію радянської мовної картини світу *свідомий безвірник / несвідомий вірянин*, у яких не збігаються позитивна і негативна оцінка.

Щоб показати занепад релігії в соціалістичному суспільстві та зменшити авторитет служителів культу, діяльність священиків могли описувати в комічному ракурсі, зокрема називаючи її за допомогою нетипових для цієї сфери мовних засобів – радянізмів («...метушаться поти, бачучи що раз-по-раз менишає їх паства, не знають як лихові запобігти. Впорядковують вони “**воскресники**”, збирають на них попів зі всієї округи, **розводять** цілий попівський **агітпроп**» [Б. – 1926. – № 3. – С. 11]). Показовим є наступний

контекст із виразною настановою на комічний ефект («Релігійна **пропаганда** [заголовок – К. К.]. ...Є дом божий. Благодать. А споживати її нікому. Тут тобі піст надходить, а парафіяни й виду не показують, і до хати-читальні пруть. **Темнота!** І почав піп цілий **агітпроп** у церкві **розводити**: – Та ви знаєте яку **шкоду чинить** людям хата-читальня, знаєте? Це – **дурман** для вірних, **отрута для релігії**» [Б. – 1926. – № 5. – С. 4]). У цьому фрагменті змінено місцями сфери, у яких використовували характерні для радянського дискурсу мовні засоби дискредитації релігії.

І, звичайно ж, типовим засобом дискредитації релігії в радянському дискурсі був контраст. Наприклад, служителям культу закидали невідповідність зовнішнього внутрішньому («З солодкими словами “**любови христової**” на вустах вони **проповідують зненависть до тих, хто** инакше міркує, і люди, що підпали під владу сектанських проповідників, і самі стають **людозненавистниками**» [Б. – 1926. – № 3. – С. 8]), тому останній контекст побудовано на деконструванні опозиції *любов / ненависть*. Контраст виявлявся й у контекстуальній антонімії, що відображала значущі для ідеологізованої мовної картини світу опозиції, мовне виявлення частини з яких було проаналізовано вище. Зокрема, в енкаратичному дискурсі лексеми *наука* і *релігія* функціонували як антоніми, наділені, до того ж, і протилежною оцінкою («*Істинної релігії взагалі не існує, бо “**всяка релігія є щось протилежне науці**” (Сталін)*» [Б. – 1935. – № 10. – С. 14]).

Таким чином, стратегію дискредитації релігії в журналі «Безвірник» 1920–1930-х рр. на мовному рівні реалізовано застосуванням контрасту, негативнооцінних метафор, розширенням асоціативного поля концепту РЕЛІГІЯ, наведенням нових асоціативних зв'язків, зміною референції, значення лексем, їх оцінки, конотативного забарвлення, а також коментованим цитуванням, невігідними порівняннями, іронією, створенням комічного ефекту та ін. Лексичними засобами здійснення стратегії дискредитації є переважно стилістично забарвлені одиниці, які можуть бути ідеологічно навантаженими, конотованими чи містити аксіологічний компонент. Активно використано переорієнтовані вислови з дискурсу ідеологічного супротивника, а також подекуди радянізми для створення комічного ефекту. У радянському дискурсі,

згідно з ідеологічними настановами, кардинально модифіковано концепт РЕЛІГІЯ, який насамперед репрезентують негативно забарвлені метафори омани, отрути, пут, болота, сміття, хвороби, гниття та ін.; наведено асоці-

ативні зв'язки аж до ототожнення релігії з алкоголем і протиставлено її науці. Виявлення модифікацій концепту РЕЛІГІЯ в радянському дискурсі протягом 1940–1980 років є перспективою подальшого дослідження цієї теми.

Література

1. Дудка Л. О. Спілка войовничих безвірників в антирелігійній пропаганді в Україні (20-ті — 40-ві роки XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Дудка Лариса Олексіївна. — К., 2005. — 20 с.
2. Масенко Л. Т. Українська мова в соціолінгвістичному аспекті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Масенко Лариса Терентіївна. — К., 2005. — 39 с.
3. Мацько Л. Українська мова в кінці XX ст. (зміни в лексиці) / Любов Мацько // Дивослово. — 2000. — № 4. — С. 15—20.
4. Мацько Л. І. Стилїстика української мови : підр. / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. — К. : Вища шк., 2003. — 462 с.
5. Мінчак Г. Б. Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років XX столїття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Мінчак Галина Богданівна. — К., 2003. — 20 с.
6. Українська мова у XX сторїччї: історія лїнгвоциду : документи і матеріали / за ред. Л. Масенко ; упоряд. Л. Масенко, В. Кубайчук, О. Демська-Кульчицька. — К. : Вид. дїм. «Києво-Могилянська академія», 2005. — 400 с.

УДК 811.161.2'42

К. С. Руснак

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Особливості системної організації концептосфери: концептуальні діади та корелятивні концепти

Руснак К. С. Особливості системної організації концептосфери: концептуальні діади та корелятивні концепти. У статті з'ясовано специфіку системної організації концептосфери. Уточнено вживання терміна концептуальна діада. Розкрито поняття корелятивних концептів, проаналізовано відповідні типи міжконцептуальних зв'язків. Описано способи мовної актуалізації діад та корелятивних концептів.
Ключові слова: *концептосфера, концепт, концептуальні діади, корелятивні концепти.*

Руснак Е. С. Особенности системной организации концептосферы: концептуальные диады и коррелятивные концепты. В статье описана специфика системной организации концептосферы. Уточнено употребление термина концептуальная диада. Раскрыто понятие коррелятивных концептов, проанализированы соответствующие типы межконцептуальных связей. Описаны способы языковой актуализации диад и коррелятивных концептов.
Ключевые слова: *концептосфера, концепт, концептуальные диады, коррелятивные концепты.*

Rusnak K. The specifics of the conceptual system: conceptual dyad and correlative concepts. In the article the specifics of the conceptual system is clarified. The use of the term conceptual dyad is specified. The correlative concepts are explored, the nature of that types of concept's ties are analyzed. We describe how language updates dyads and correlative concepts.
Keywords: *concept, concept sphere, conceptual dyad, correlative concepts.*